



BoF Online

2008 • No. 3

Kuluttajien inflaatio- odotukset Suomessa

Timo Hirvonen

*Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia
eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.*



Suomen Pankki

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

26.3.2008

Sisällys

| | |
|--|----|
| 1 Johdanto | 3 |
| 2 Aineiston kuvaus | 4 |
| 2.1 Tietojen painottaminen | 6 |
| 3 Inflaatio-odotusten jakauma väestöryhmittäin | 6 |
| 3.1 Inflaatio-odotusten ennusteosuvuus | 8 |
| 4 Katsaus vastaavien kansainvälisten selvitysten tuloksiin | 10 |
| 5 Syitä erilaisiin inflaatio-odotuksiin | 11 |
| 6 Yhteenveto | 14 |
| Lähteet | 15 |
| Liite 1. | 16 |

Kuvioluettelo

| | |
|---|----|
| Kuvio 1. Inflaatio-odotukset (12 kk päähän), arvio toteutuneesta inflaatiosta ja mitattu inflaatio | 3 |
| Kuvio 2. Inflaatio-odotusten (hintojen nousu seuraavien 12 kk aikana) mielipidevastausten jakauma, % -osuudet | 5 |
| Kuvio 3. Kuluttajien koetun inflaation ja inflaatio-odotusten jakaumat | 13 |

Taulukkoluetelo

| | |
|---|---|
| Taulukko 1. Inflaatio-odotukset väestöryhmittäin ja toteutunut inflaatio, % | 7 |
| Taulukko 2. Inflaatio-odotusten keskineliövirheet ja korrelaatiot toteutuneeseen inflaatioon verrattuna | 9 |

BoF Online

Päätoimittaja

Jouko Marttila

ISSN

1796-9123 (online)

Postiosoite
PL 160
00101 HELSINKI

Käyntiosoite Snellmaninaukio
Puhelin 010 8311
Faksi (09) 174 872

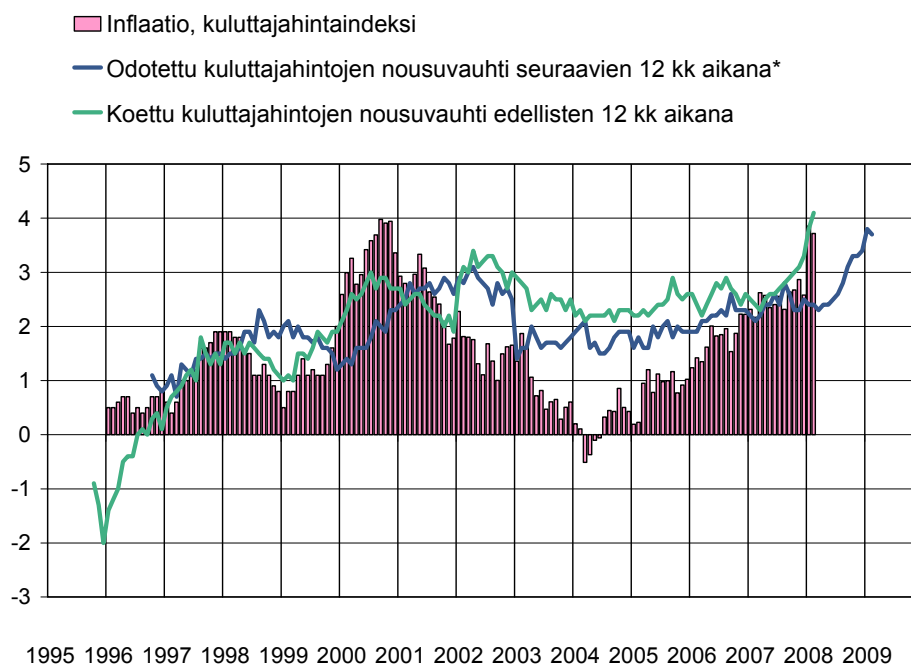
Sähköposti
etunimi.sukunimi@bof.fi
www.suomenpankki.fi

Swift SPFB FI HH
Y-tunnus 0202248-1
Kotipaikka Helsinki

1 Johdanto

Tässä selvityksessä tarkastellaan suomalaisten kuluttajien inflaatio-odotuksia ja niissä tapahtuneita muutoksia. Samalla arvioidaan sitä, mitkä tekijät voivat vaikuttaa inflaatio-odotuksiin ja minkälaisia odotuksia eri väestöryhmillä on. Lisäksi arvioidaan, miten hyvin eri väestöryhmittä ovat onnistuneet ennakoimaan hintojen tulevaa nousuvauhtia. Tarkastelu pohjautuu Tilastokeskuksen kuukausittaisen kuluttajabarometrikyselyn aineistoon.

Kuvio 1. Inflaatio-odotukset (12 kk päähän), arvio toteutuneesta inflaatiosta ja mitattu inflaatio



Lähde: Tilastokeskus.

*Kuviossa havainnot inflaatio-odotuksista on siirretty 12 kuukaudella eteenpäin. Esimerkiksi kuluttajien joulukuussa 2007 ilmoittama arvio tulevasta inflaatiosta viittaa kuluttajien odottamaan inflaatioon joulukuussa 2008.

Kuluttajien kokema arvio kuluttajahintaindeksin toteutuneesta noususta Suomessa ovat olleet ajoittain suhteellisen tarkkoja, kuten esimerkiksi viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Sen sijaan käteisen eurorahan käyttöönoton jälkeen kuluttajien kokema inflaatiovauhti ("perceived inflation") on poikennut huomattavasti toteutuneesta inflaatiosta¹. Vasta vuoden 2007 aikana koettu inflaatio on ollut linjassa mitatun inflaation kanssa. Tämä johtuu ensisijaisesti inflaation nopeutumisesta samalla, kun koettu inflaatio on pysynyt lähellä aiempien vuosien tasoa.

¹ Koetun inflaation ja toteutuneen inflaation eroja on selvittänyt mm. Kurri (2006).

Odotukset tulevasta inflaatiosta (kuluttajahintojen nousu seuraavien 12 kuukauden aikana) ovat silmämääräisesti tarkasteltuna osuneet melko hyvin kohdalleen 1990-luvun puolivälin jälkeen ja vuosien 2006–2007 aikana². Sen sijaan tämän vuosikymmenen alkupuoliskon aikana kuluttajien odotukset tulevasta hintojen noususta erkaantuivat todellisen kuluttajahintainflaation kehityksestä. Tähän lienee osaltaan vaikuttanut se, että euron käyttöönotto väärästi myös kuluttajien odotuksia inflaation tulevasta kehityksestä vuoden 2002 alusta lähtien. Itse asiassa inflaatio-odotukset ovat 2000-luvulla pysyneet suhteellisen lähellä 2 prosenttia. Viimeksi kuluneen vuoden aikana inflaatiovauhti on kuitenkin kiihtynyt ja vaikutukset ovat heijastuneet myös arvioihin toteutuneesta inflaatiosta ja tulevasta hintojen kehityksestä.

Numeerisesti tarkastellen kuluttajat ovat keskimäärin yliarvioineet tulevaa inflaatiota vuosien 2001–2007 aikana³. Eniten tulevan inflaation kehityksen arvioinnissa harhaan ovat menneet seuraavat väestöryhmät: 35–44-vuotiaat, 45–54-vuotiaat, maatalousyrittäjät, muut yrittäjät ja alemmat toimihenkilöt. Parhaiten hintojen nousuvauhdin ennustamisessa ovat onnistuneet 15–24-vuotiaat, opiskelijat ja ne, joiden tulot ovat tuntemattomat.

2 Aineiston kuvaus

Tilastokeskus kysyy kuluttajien inflaatio-odotuksia kerran kuukaudessa tehtävän kuluttajabarometritiedustelun yhteydessä.⁴ Vastaajia pyydetään kertomaan, miten paljon he odottavat kuluttajahintojen nousevan (prosentteina) seuraavien 12 kuukauden aikana. Samassa tiedustelussa kysytään myös kuluttajien arviota haastatteluhetken inflaatiosta. Ensimmäinen kuluttajabarometritutkimus tehtiin marraskuussa 1987. Vuoteen 1991 saakka se tehtiin kaksi kertaa vuodessa, touko- ja marraskuussa. Vuonna 1992 tutkimuskerrat nostettiin neljään: tutkimuskuukaudet olivat helmi-, touko-, elo- ja marraskuu. Lokakuusta 1995 alkaen kuluttajabarometrin tiedot on kerätty EU:n komission toimeksiannosta joka kuukausi.

Tammikuusta 2000 alkaen kuluttajabarometrin kohteena on ollut kuukausittain kokonaan vaihtuva henkilöotos. Tutkimusalueena on koko maa, ja kuluttajabarometrin vastaajat edustavat Suomen 15–74-vuotiasta väestöä iän, sukupuolen, asuinläänin ja äidinkielen suhteen. Tässä selvityksessä käsiteltävä väestöryhmittäinen aineisto alkaa tammikuusta 2000.

Kuluttajabarometrin otoskoko on kuukausittain 2 200 henkilöä. Esimerkiksi joulukuussa 2007 vastauksia saatiin 1 501 ja vastauskato oli siten 31,8 prosenttia. Vastauskato sisältää tutkimuksesta kieltäytyneiden tai muuten estyneiden lisäksi henkilöt, joita ei onnistuttu tavoitta-

² Inflaatio-odotusten ja toteutuneen inflaation eroa tarkastellaan taulukossa 2 keskineliövirheiden avulla.

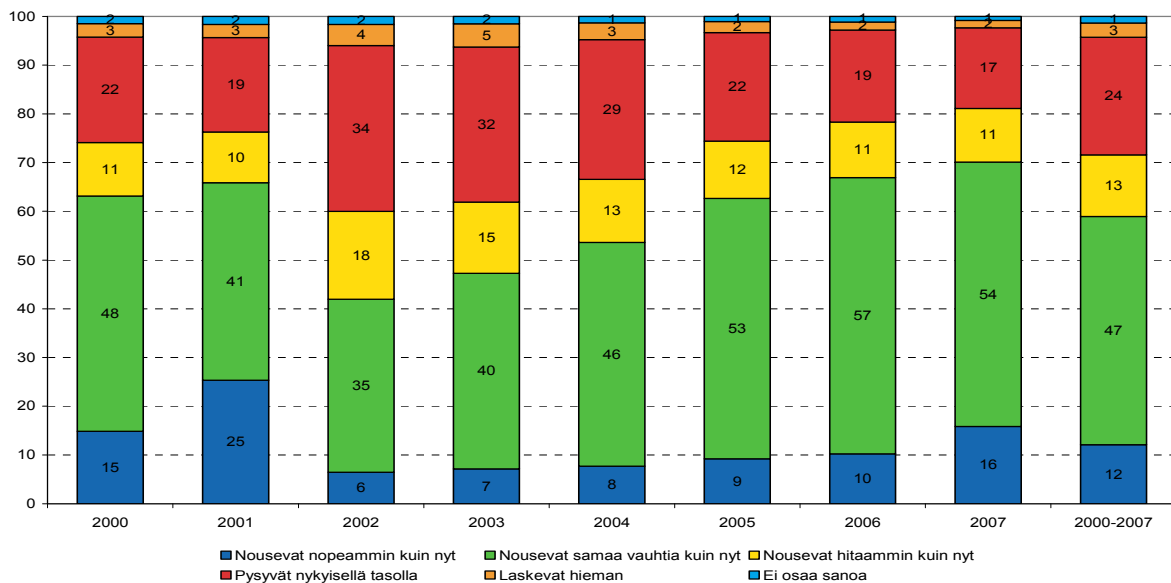
³ Keskineliövirhe kaikille vastaajille vuosina 2001–2007 on 1,0.

⁴ Kuluttajabarometrin laatimismenetelmistä ks. Tilastokeskus (2006).

maan. Kaiken kaikkiaan kuluttajabarometrin otos kuvaa suhteellisen hyvin koko maan väestön jakaumaa eri väestöryhmiin.

Tiedustelussa kysytään kuluttajilta paitsi numeerista arviota tulevasta inflaatiiovauhdista, myös mielipidettä siitä, miten kuluttajahintojen odotetaan muuttuvan seuraavan asteikon mukaan: nousevat nopeammin kuin nyt, nousevat samaa vauhtia kuin nyt, nousevat hitaammin kuin nyt, pysyvät nykyisellä tasolla tai laskevat hieman. On myös mahdollista vastata, että ei osaa sanoa. Koska kyselyssä kysytään tarkkaa arviota inflaation kehityksestä vuoden päähän, mielipidevastauksilla ei ole merkitystä inflaatiolukuun. Kyseessä ei siis ole ns. saldoluku, joka lasketaan painottamalla eri vastausvaihtoehtoja. Mielipidevastauksista (kuvio 2) näkee kuitenkin, että inflaatio-odotusten ollessa nousussa myös "nousevat nopeammin kuin nyt" -vastausten osuus lisääntyy. Vuosien 2006 ja 2007 aikana niiden vastaajien osuus, jotka odottivat inflaation "nousevan nopeammin" tai "nousevan samaa vauhtia kuin nyt", oli suurempi kuin 2000-luvun aikana keskimäärin. "Nousevat nopeammin kuin nyt" -vastausten suuri määrä vuonna 2001 selittynee kuluttajien odotuksilla suurista hintojen nousuista euron käyttöönoton yhteydessä.

Kuvio 2. Inflaatio-odotusten (hintojen nousu seuraavien 12 kk aikana) mielipidevastauksen jakauma, %-osuudet



Lähde: Tilastokeskus kuluttajabarometri

2.1 Tietojen painottaminen

Kaikki kuluttajabarometrin vastaustiedot korotetaan perusjoukon tasolle painokertoimien avulla, jotta eri väestöryhmät olisivat mittaustuloksissa edustettuina oikeilla osuuksillaan. Painotus korjaa vastauskadon vaikutuksia ja parantaa tietojen tilastollista tarkkuutta. Painokertoimet muodostetaan käyttämällä hyväksi kunkin havainnon todennäköisyyttä sisältyä otokseen. Suurin osa kuluttajabarometrin mittareista on henkilöihin kohdistuvia. Niiden osalta tulokset estimoidaan henkilöpainojen avulla. Henkilöpainot saadaan kalibroitimenetelmällä niin, että valittujen taustamuuttujien (suuralue, henkilön ikäryhmä ja sukupuoli) estimoidut reunajakaumat vastaavat koko perusjoukosta saatuja reunajakaumia eli väestörakennetta.

Painotuksen vaikutus mielipidemittareiden arvoihin on yleensä vähäinen. Ensinnäkin tutkimuksen otanta-asetelma (systemaattinen satunnaisotanta) tuottaa itsepainottuvan otoksen. Lisäksi kato on ollut melko tasaista eri väestöryhmissä, joten se ei ole kovin paljon vinouttanut aineistoa.

3 Inflaatio-odotusten jakauma väestöryhmittäin

Inflaatio-odotukset vaihtelevat eri väestöryhmien välillä⁵. Esimerkiksi nuorilla ihmisillä on yleensä ollut matalammat arviot hintojen tulevasta nousuvauhdista. Taulukossa 1 verrataan kuluttajahintojen nousuvauhtia väestöryhmittäisiin inflaatio-odotuksiin eri aikaväleillä 2000-luvun aikana.⁶ Taulukossa odotukset koskevat samaa ajanjaksoa kuin toteutunut kehitys eli koska odotukset kuvaavat seuraavien 12 kk odotettua inflaatiota, niin odotukset ovat vuosilta 2000–2006 ja toteutunut inflaatio vuosilta 2001–2007.

⁵ Tilastollinen regressioanalyysi väestöryhmittäin vuoden 2007 inflaatio-odotusten suhteen tukee näitä tuloksia. Kolmen kymmenyksen inflaatio-odotusten erot väestöryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä, ks. liite 1.

⁶ Aineisto pohjautuu Tilastokeskuksen kuluttajabarometri: taulukot -julkaisuihin.

Taulukko 1. Inflaatio-odotukset väestöryhmittäin ja toteutunut inflaatio, %

| Väestöryhmä | 2001-2003 | 2004-2006 | 2007 | 2001-2007 | Painotetut osuudet | Osuudet kyselyssä |
|--|-----------|-----------|------|-----------|--------------------|-------------------|
| Inflaatio (kuluttajahintaindeksi) | 1,7 | 0,8 | 2,5 | 1,4 | | |
| Kaikki yhteensä | 2,4 | 1,9 | 2,4 | 2,2 | 100 | 100 |
| Sukupuoli | | | | | | |
| Miehet | 2,4 | 1,8 | 2,3 | 2,1 | 50 | 50 |
| Naiset | 2,4 | 2,1 | 2,5 | 2,3 | 50 | 50 |
| Ikä | | | | | | |
| 15-24 -vuotiaat | 1,7 | 1,5 | 2,1 | 1,7 | 17 | 16 |
| 25-34 -vuotiaat | 2,3 | 1,9 | 2,4 | 2,1 | 16 | 15 |
| 35-44 -vuotiaat | 2,6 | 2,2 | 2,5 | 2,4 | 18 | 17 |
| 45-54 -vuotiaat | 2,7 | 2,2 | 2,6 | 2,4 | 19 | 19 |
| 55-64 -vuotiaat | 2,5 | 2,0 | 2,5 | 2,3 | 19 | 18 |
| 65-74 -vuotiaat | 2,2 | 1,7 | 2,3 | 2,0 | 12 | 15 |
| Koulutus | | | | | | |
| Perusaste | 2,2 | 1,8 | 2,3 | 2,0 | 29 | 30 |
| Keskiaaste | 2,5 | 2,0 | 2,4 | 2,3 | 40 | 39 |
| Korkea-aste | 2,5 | 2,0 | 2,5 | 2,3 | 31 | 30 |
| Suuralue | | | | | | |
| Pääkaupunkiseutu | 2,3 | 1,9 | 2,3 | 2,1 | 20 | 20 |
| Muu Etelä-Suomi | 2,4 | 2,0 | 2,5 | 2,2 | 22 | 21 |
| Länsi-Suomi | 2,4 | 2,0 | 2,4 | 2,2 | 36 | 38 |
| Itä-Suomi | 2,3 | 2,0 | 2,3 | 2,2 | 11 | 10 |
| Pohjois-Suomi | 2,2 | 1,9 | 2,4 | 2,1 | 12 | 11 |
| Sosioekonominen asema | | | | | | |
| Maatalousyrittäjät | 2,7 | 2,1 | 2,2 | 2,4 | 1 | 1 |
| Muut yrittäjät | 2,7 | 2,0 | 2,7 | 2,4 | 6 | 6 |
| Ylemmät toimihenkilöt | 2,4 | 1,9 | 2,3 | 2,2 | 16 | 16 |
| Alemmät toimihenkilöt | 2,6 | 2,2 | 2,5 | 2,4 | 18 | 17 |
| Työntekijät | 2,4 | 2,1 | 2,4 | 2,3 | 19 | 18 |
| Työttömät | 2,3 | 1,9 | 2,5 | 2,2 | 4 | 4 |
| Opiskelijat | 1,8 | 1,5 | 2,1 | 1,7 | 12 | 12 |
| Eläkeläiset | 2,4 | 1,9 | 2,4 | 2,1 | 20 | 22 |
| Omaa kotitaloutta hoitavat yms. | 2,4 | 1,9 | 2,5 | 2,2 | 4 | 4 |
| Kotitaloustyyppi | | | | | | |
| Yksinasuvat | 2,3 | 1,8 | 2,3 | 2,1 | 18 | 18 |
| Lapsiperheet | 2,4 | 2,0 | 2,4 | 2,2 | 38 | 36 |
| Muut (aikuistaloudet) | 2,4 | 1,9 | 2,4 | 2,2 | 44 | 46 |
| Kotitalouden bruttotuloluokka | | | | | | |
| Alin tuloneljännes | 2,3 | 1,8 | 2,4 | 2,1 | 12 | 13 |
| 2. alin tuloneljännes | 2,4 | 2,0 | 2,5 | 2,3 | 24 | 25 |
| 2. ylin tuloneljännes | 2,5 | 2,0 | 2,4 | 2,3 | 32 | 32 |
| Ylin tuloneljännes | 2,4 | 1,9 | 2,4 | 2,2 | 24 | 24 |
| Tulot tuntemattomat | 1,7 | 1,6 | 2,1 | 1,7 | 7 | 7 |

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajabarometri ja omat laskelmat

Keskimäärin vuosien 2001–2007 aikana naiset ovat odottaneet tulevan inflaation olevan hieman nopeampaa kuin miehet. Inflaatio-odotuksissa näkyy myös koulutustason vaikutus: mitä alhaisempi koulutus, sitä alhaisempi on arvio tulevasta inflaatiosta. Suuralueilla sijaitsevien asuinpaikkojen välillä ei näytä olevan suuria eroja. Alueellisesti inflaatio-odotukset ovat siten lähellä toisiaan. Tämä selittyy sillä, että kaikkiin väestöryhmiin kuuluvia ihmisiä asuu eri puolilla maata. Lisäksi hintakehitys maan sisällä lienee varsin yhdenmukaista.

Inflaatio-odotukset vaihtelevat jonkin verran sosioekonomisen aseman mukaan. Opiskelijoilla on ollut selvästi matalampi odotus tulevasta inflaatiosta kuin muilla ryhmillä, keskimäärin 1,7 prosenttia vuosien 2001–2007 aikana. Tämä on linjassa sen kanssa, että ikäluokassa 15–24-vuotiaat on matalin inflaatio-odotus. Työelämässä olevilla ihmisillä on muita ryhmiä korkeammat odotukset inflaatiosta. Lisäksi yrittäjillä on korkeat arviot tulevasta inflaatiosta.

Tarkasteluperiodilla 2001–2007 yksinasujilla on ollut hieman matalampi odotus inflaatiosta kuin lapsiperheillä ja muilla aikuistalouksilla. Lapsiperheillä näyttäisi olevan korkeimmat odo-

tukset tulevasta inflaatiosta. Tulotasojen mukaan niillä, joilla on alimmat tulot, on myös matalimmat inflaatio-odotukset. Karkeasti sanoen, arviot tulevasta inflaatiovauhdista nousevat tulotason mukana.

3.1 Inflaatio-odotusten ennusteosuvuus

Kuluttajat eivät ole kovin hyvin pystyneet ennustamaan inflaatiokehitystä vuoden päähän vuosina 2001–2007. Tosin vuoden 2006 aikana tehdyt inflaatioarviot vuoden 2007 hintojen noususta osuivat paremmin kohdalleen kuin aikaisempina vuosina. Inflaatio-odotusten ennustetarkkuutta on tarkasteltu keskineliövirheen avulla: se kuvaa inflaatio-odotusten eroa toteutuneeseen inflaatioon. Keskineliövirheen saadessa arvon nolla se indikoi täysin tarkkaa ennustetta. Taulukosta 2 nähdään, että kuluttajien inflaatioennusteet ovat tarkentuneet viime vuosien aikana⁷. Parhaiten hintojen nousuvauhdin ennustamisessa ovat onnistuneet seuraavat väestöryhmät: 15–24-vuotiaat, opiskelijat ja ne, joiden tulot ovat tuntemattomat. Eniten tulevan inflaation kehityksen arvioinnissa pieleen ovat menneet 35–44-vuotiaat, 45–54-vuotiaat, maatalousyrittäjät, muut yrittäjät ja alemmat toimihenkilöt.

Inflaatio-odotusten ja toteutuneen hintojen nousun välillä on ollut keskimäärin positiivista lineaarista riippuvuutta, jota positiivinen korrelaatiokerroin kuvaa. Toisaalta viime vuoden aikana korrelaatio on heikentynyt ja monissa väestöryhmissä se näyttäisi muuttuneen negatiiviseksi.

⁷ Tietyn kuukauden toteutunutta kuluttajahintaindeksin vuosimuutosta on verrattu vuotta aiemmin kuluttajien antamaan arvioon inflaation muutoksesta. Esimerkiksi joulukuun 2007 toteutunutta inflaatiota verrataan vuoden 2006 joulukuun inflaatio-odotuksiin.

Taulukko 2. Inflaatio-odotusten keskineliövirheet ja korrelaatiot toteutuneeseen inflaatioon verrattuna

| Väestöryhmä | Keskineliövirheet ¹ | | | | Korrelaatiot ¹ | | | |
|--------------------------------------|--------------------------------|-----------|------|-----------|---------------------------|-----------|------|-----------|
| | 2001-2003 | 2004-2006 | 2007 | 2001-2007 | 2001-2003 | 2004-2006 | 2007 | 2001-2007 |
| Kaikki yhteensä | 1,0 | 1,3 | 0,3 | 1,0 | 0,6 | 0,7 | 0,0 | 0,7 |
| Sukupuoli | | | | | | | | |
| Miehet | 0,9 | 1,2 | 0,3 | 1,0 | 0,7 | 0,7 | 0,1 | 0,7 |
| Naiset | 1,0 | 1,4 | 0,3 | 1,1 | 0,4 | 0,7 | -0,1 | 0,6 |
| Ikä | | | | | | | | |
| 15-24 -vuotiaat | 0,7 | 0,9 | 0,5 | 0,7 | 0,6 | 0,7 | 0,1 | 0,7 |
| 25-34 -vuotiaat | 0,9 | 1,2 | 0,3 | 1,0 | 0,6 | 0,6 | -0,1 | 0,6 |
| 35-44 -vuotiaat | 1,2 | 1,5 | 0,2 | 1,2 | 0,6 | 0,6 | 0,2 | 0,6 |
| 45-54 -vuotiaat | 1,2 | 1,5 | 0,4 | 1,3 | 0,6 | 0,5 | 0,0 | 0,6 |
| 55-64 -vuotiaat | 1,1 | 1,4 | 0,3 | 1,2 | 0,4 | 0,3 | -0,1 | 0,5 |
| 65-74 -vuotiaat | 0,9 | 1,1 | 0,4 | 0,9 | 0,5 | 0,7 | -0,2 | 0,6 |
| Koulutus | | | | | | | | |
| Perusaste | 0,8 | 1,1 | 0,3 | 0,9 | 0,6 | 0,7 | 0,2 | 0,7 |
| Keskiaste | 1,0 | 1,3 | 0,3 | 1,1 | 0,6 | 0,7 | -0,1 | 0,7 |
| Korkea-aste | 1,0 | 1,4 | 0,3 | 1,1 | 0,6 | 0,5 | -0,1 | 0,7 |
| Suuralue | | | | | | | | |
| Pääkaupunkiseutu | 1,0 | 1,2 | 0,3 | 1,0 | 0,6 | 0,7 | 0,4 | 0,7 |
| Muu Etelä-Suomi | 1,0 | 1,3 | 0,3 | 1,1 | 0,5 | 0,6 | 0,1 | 0,7 |
| Länsi-Suomi | 1,0 | 1,3 | 0,4 | 1,1 | 0,6 | 0,6 | -0,2 | 0,7 |
| Itä-Suomi | 1,0 | 1,3 | 0,4 | 1,1 | 0,5 | 0,4 | -0,1 | 0,5 |
| Pohjois-Suomi | 0,9 | 1,2 | 0,4 | 1,0 | 0,5 | 0,6 | 0,0 | 0,6 |
| Sosioekonominen asema | | | | | | | | |
| Maatalousyrittäjät | 1,3 | 1,5 | 0,5 | 1,3 | 0,4 | 0,4 | 0,4 | 0,7 |
| Muut yrittäjät | 1,2 | 1,4 | 0,5 | 1,2 | 0,7 | 0,5 | -0,2 | 0,4 |
| Ylemmät toimihenkilöt | 1,0 | 1,3 | 0,3 | 1,1 | 0,6 | 0,6 | -0,1 | 0,6 |
| Alemmat toimihenkilöt | 1,1 | 1,5 | 0,3 | 1,2 | 0,6 | 0,5 | -0,1 | 0,6 |
| Työntekijät | 1,0 | 1,4 | 0,3 | 1,1 | 0,6 | 0,5 | 0,0 | 0,6 |
| Työttömät | 1,1 | 1,3 | 0,4 | 1,1 | 0,3 | 0,4 | 0,0 | 0,5 |
| Opiskelijat | 0,7 | 0,9 | 0,5 | 0,8 | 0,5 | 0,6 | 0,3 | 0,6 |
| Eläkeläiset | 1,0 | 1,2 | 0,4 | 1,0 | 0,4 | 0,6 | -0,1 | 0,6 |
| Omaa kotitaloutta hoitavat yms. | 1,0 | 1,3 | 0,4 | 1,1 | 0,6 | 0,2 | -0,2 | 0,6 |
| Kotitaloustyyppi | | | | | | | | |
| Yksinasuvat | 0,9 | 1,2 | 0,4 | 1,0 | 0,5 | 0,6 | 0,1 | 0,6 |
| Lapsiperheet | 1,0 | 1,3 | 0,3 | 1,1 | 0,6 | 0,7 | 0,0 | 0,7 |
| Muut (aikuis)taloudet | 1,0 | 1,3 | 0,3 | 1,0 | 0,6 | 0,6 | -0,1 | 0,7 |
| Kotitalouden bruttotuloluokka | | | | | | | | |
| Alin tuloneljännes | 1,0 | 1,1 | 0,4 | 1,0 | 0,4 | 0,6 | 0,2 | 0,6 |
| 2. alin tuloneljännes | 1,0 | 1,3 | 0,4 | 1,1 | 0,5 | 0,7 | -0,1 | 0,7 |
| 2. ylin tuloneljännes | 1,1 | 1,4 | 0,3 | 1,1 | 0,6 | 0,4 | -0,4 | 0,6 |
| Ylin tuloneljännes | 0,9 | 1,2 | 0,3 | 1,0 | 0,7 | 0,7 | 0,1 | 0,7 |
| Tulot tuntemattomat | 0,8 | 1,0 | 0,5 | 0,9 | 0,3 | 0,5 | 0,6 | 0,5 |

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajabarometri ja omat laskelmat

1) Keskineliövirheet ja korrelaatiot laskettu kuukausidatasta

4 Katsaus vastaavien kansainvälisten selvitysten tuloksiin

Vastaavanlaisia selvityksiä inflaatio-odotuksista ja toteutuneesta hintojen nousuvauhdista on tehty Ruotsissa, Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Uudessa-Seelannissa. Ruotsin keskuspankin⁸ tekemissä selvityksissä tarkastellaan inflaatio-odotusten välisiä eroja väestöryhmittäin. Lisäksi vertaillaan kahden eri inflaatio-odotuskyselyn tuloksia keskenään. Toisessa selvityksessä kuvaillaan inflaatio-odotusten nopeaa nousua viime vuosina ja sitä, miten lyhyen aikavälin odotusten heilahtelua tulisi tulkita. Englannin keskuspankin⁹ artikkelissa päädytään tulokseen, että odotukset vaihtelevat väestöryhmittäin ja erityisesti iällä, maantieteellisellä sijainnilla, koulutuksella ja asuinmuodolla (asuuko omistusasunnossa vai vuokralla) on merkitystä. Lombardellin ja Saleheen mukaan kuluttajien viime aikoina, kuten edellisenä vuotena, kokemalla inflaatiolla ei olisi merkitystä inflaatio-odotuksia muodostaessa. Mutta pidemmän aikavälin koetulla inflaatiolla on merkitystä kuluttajien muodostaessa käsityksiä tulevasta inflaatiosta. Bryan ja Venkatu¹⁰ ovat puolestaan tutkineet, miten inflaatio-odotukset miesten ja naisten välillä eroavat. He päätyvät tulokseen, että naisilla on korkeammat odotukset hintojen nousuvauhdista kuin miehillä. Mistä tämä johtuu, jää epäselväksi, sillä erot eri tekijöiden välillä, kuten useammat ostoskerrat, eivät ole tarpeeksi suuria. Lisäksi väestöryhmien välillä nähtiin selviä eroja odotuksissa hintojen tulevan kehityksen suhteen. Uuden-Seelannin keskuspankin selvityksen johtopäätöksissä mainitaan, että inflaatio-odotukset eivät kovin hyvin ennusta tulevaa hintojen kehitystä vaan korreloivat voimakkaammin tämänhetkisen ja menneen inflaation kanssa. Lindénin¹¹ euroalueen inflaatio-odotuksia koskevassa tutkimuksessa argumentoidaan, että kuluttajien kannustimet tarkentavat heidän vastauksiaan hintojen tulevasta nousuvauhdista kuluttajabarometrikyselyissä. Esimerkiksi, jos kuluttajat aikoivat lähiaikoina tehdä isoja hankintoja, kuten asunnon tai auton ostaminen, niin he seuraavat tarkemmin näiden hyödykkeiden hintojen kehitystä. Lindénin mukaan näin on tapahtunut eli kun kuluttajilla on suuremmat kannustimet kerätä tietoa inflaatiosta, myös inflaatio-odotukset ovat lähempänä toteutunutta hintojen nousuvauhtia.

⁸ Palmqvist, S. – Strömberg, L. (2004) ja Monetary Policy Report 2007:3

⁹ Lombardelli, C. – Saleheen, J. (2003)

¹⁰ Bryan ja Venkatu (2001a ja 2001b)

¹¹ Lindén (2005)

5 Syitä erilaisiin inflaatio-odotuksiin

Väestöryhmien väliset erot inflaatio-odotuksissa voivat johtua monista tekijöistä. Eräs syy voi olla se, että jokaisella ryhmällä on omanlaisensa "hyödykekori" ja tämän korin hintojen muutokset vaikuttavat kuluttajien odotuksiin tulevasta hintojen kehityksestä. Kuluttajat siis huomioivat vain omaan kulutukseensa liittyvän hintojen nousun eivätkä ajattele hintojen nousua yleisemmin vastatessaan kuluttajabarometrikyselyyn. Kuluttajat voivat myös arvioida, että hinnat nousevat nopeammin kuin keskimääräinen kuluttajahintaindeksi indikoi. Tätä argumenttia tukisi se, että esimerkiksi palveluiden hinnat ovat nousseet yleistä hintatasoa nopeammin.

Myös sillä voi olla merkitystä, kuinka usein hyödykkeitä tai palveluita ostetaan. Esimerkiksi päivittäistavaroiden hinnat kohdataan säännöllisesti, ja niistä voi helposti syntyä mielikuva koko inflaatiosta. Ison-Britannian tilastovirasto on kehittänyt "out-of-pocket"-indeksin eli säännöllisten ostosten indeksin. Muut ostokset jakautuvat vähintään neljännesvuosittain ostettuihin tavaroihin ja palveluihin, vähintään vuosittain mutta harvemmin kuin neljänneksittäin ostettaviin sekä harvemmin kuin vuosittain ostettaviin tavaroihin ja palveluihin. Selvityksen mukaan vuosien 1997–2006 aikana säännöllisesti ostettavien hyödykkeiden hinnat ovat nousseet nopeammin kuin neljännesvuosittain tai vuosittain ostettujen hyödykkeiden hinnat. Lisäksi näiden kolmen ryhmän hintojen vuosimuutos oli nopeampaa kuin kokonaisindeksin kehitys. Tarkastelujaksolla ero kuluttajahintaindeksin ja säännöllisesti ostettavien hyödykkeiden hintojen nousun välillä vaihteli 1–2 prosenttiyksikön välillä.

Suomessa vastaavanlaisia indeksejä on esitellyt Lehtinen selvityksessään.¹² Sen mukaan usein ostetut hyödykkeet ovat kallistuneet muita nopeammin vuosien 2000–2007 aikana. Tämä voi aiheuttaa mielikuvan siitä, että hinnat nousevat nopeammin kuin mitattu inflaatio. Tämä mielikuva voi vaikuttaa taustalla, kun ihmiset muodostavat käsityksiään tulevasta inflaatiosta.

Kangassalo ja Takala¹³ tarkastelivat, mitkä kuluttajahintaindeksin hyödykeryhmät vaikuttivat eniten kuluttajien inflaatio-odotusten muodostumiseen. Heidän mukaansa tämän hetkisiin inflaatioarvioihin ja tuleviin odotuksiin vaikuttivat eniten elintarvikkeiden ja juomien hinnat, asumiskustannukset, terveyden- ja sairaanhoidon hinnat sekä hotelli- ja ravintolapalveluiden hinnat. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että useasti ostettavien hyödykkeiden hinnoilla olisi suuri paino inflaatio-odotuksia muodostettaessa.

¹² Lehtinen (2007)

¹³ Kangassalo ja Takala (2005)

Telasuon¹⁴ selvityksessä tarkasteltiin kuluttajahintaindeksin ja eri kotitaloustyyppien¹⁵ kohtaaman inflaation muutoksia ja niiden välisiä eroja. Selvityksen mukaan vuosien 2000–2006 aikana eri kotitaloustyyppien kohtaamien inflaatioiden väliset erot olivat varsin pieniä. Keskimäärin tarkasteltujen ryhmien inflaatio oli 0,1 prosenttiyksikköä nopeampaa kuin kuluttajahintaindeksin vuosimuutos tarkastelujaksolla 2000–2006.

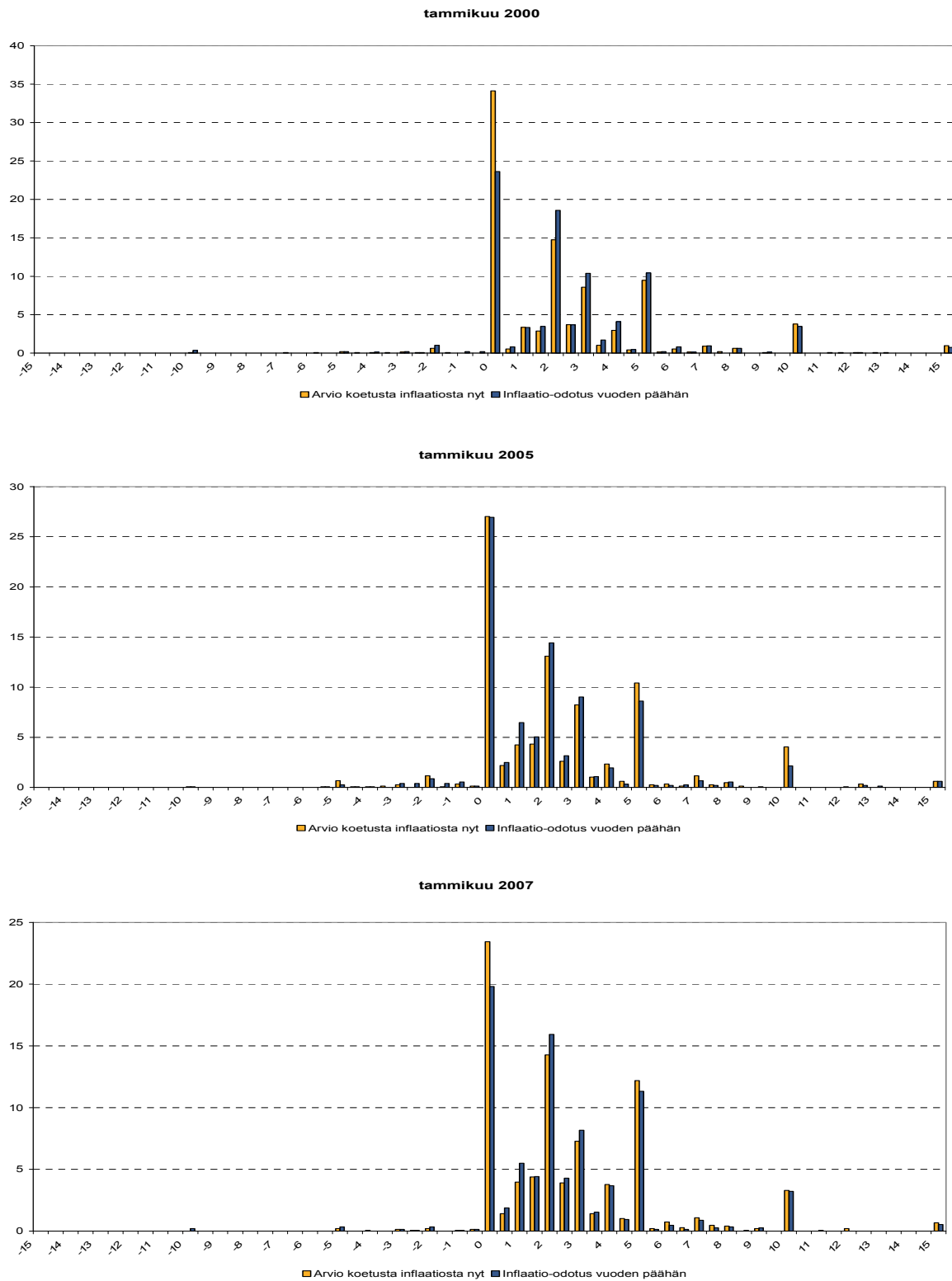
Eräs syy, miksi kuluttajien odotukset tulevasta hintojen nousuvauhdista ovat nousseet ripeästi viimeksi kuluneen vuoden aikana, todennäköisesti liittyy solmittuihin työehtosopimuksiin ja niihin sisältyneisiin korkeahkoihin palkankorotuksiin. Julkisuudessa on myös paljon puhuttu eri hyödykkeiden ja raaka-aineiden hintojen nousupaineista. Tämä lienee osaltaan vaikuttanut inflaatio-odotusten kohoamiseen.

Kun tarkastellaan kuluttajabarometrin vastauksia kysymyksiin tämänhetkisestä inflaatiosta ja inflaatio-odotuksista vuoden päähän, niin aineistojen jakaumat ovat hyvin yhtäläisiä. Kuviossa 3 on esitetty osuudet kaikista vastauksista puolen prosenttiyksikön välein. Jakaumien ulkopuolelle on rajattu vastaukset, joissa inflaation arvioidaan olevan nyt tai vuoden päästä enemmän kuin +15 % tai vähemmän kuin –15 %. Voi hyvin olla, että annettaessa vastauksia kyselyyn molempiin kysymyksiin vastataan suunnilleen samalla tavalla. Siten keskeinen odotuksia määräävä tekijä olisi koettu inflaatio.

¹⁴ Telasuo (2007)

¹⁵ Kotitaloustyypit ovat yhden hengen talous (alle 65-vuotiaat), lapseton pari (alle 65-vuotiaat), yksinhuoltajatalous ja kahden huoltajan lapsiperhe.

Kuvio 3. Kuluttajien koetun inflaation ja inflaatio-odotusten jakaumat



Lähde: Tilastokeskus kuluttajabarometri

6 Yhteenveto

Kuluttajat eivät ole keskimääräisesti kovinkaan hyvin pystyneet arvioimaan inflaation tulevaa kehitystä 12 kuukauden päähän tarkastelujaksolla 2000–2007. Toisaalta vuoden 2007 osalta odotukset ovat osuneet paremmin kohdalleen toteutuneen kehityksen kanssa. Inflaatio-odotukset vaihtelevat eri väestöryhmien välillä, mutta erot eivät ole kovin suuria. Parhaiten ”inflaatioennusteissaan” ovat onnistuneet nuoret henkilöt eli 15–24-vuotiaat, opiskelijat ja ne, joiden tulot ovat tuntemattomat. Eniten tulevan inflaation kehityksen arvioinnissa pieleen ovat menneet 35–44-vuotiaat, 45–54-vuotiaat, maatalousyrittäjät, muut yrittäjät ja alemmat toimihenkilöt.

Syyt sille, minkä takia kuluttajien inflaatio-odotukset ovat olleet korkeammat kuin toteutunut inflaatio, lienevät moninaiset. Inflaatio-odotuksiin heijastuu todennäköisesti kuluttajien kokemaa hintojen nousuvauhti niissä hyödykkeissä, joita he säännöllisesti ostavat. Karkeasti arvioiden näyttäisi siltä, että ihmiset vastaavat suunnilleen samalla tavoin kysymykseen koetusta inflaatiosta ja tulevasta inflaatiosta vuoden päähän. Viime aikoina on paljon keskusteltu julkisuudessa mm. elintarvikkeiden, alkoholin ja polttoaineiden hintojen noususta. Lisäksi viime vuoden aikana käydyt palkkaneuvottelut ja niissä saadut korkeahkot palkankorotukset ovat varmaan lisänneet ihmisten mielikuvaa siitä, että kustannuspaineita on ja että ne todennäköisesti tulevat jollain aikavälillä siirtymään kuluttajahintoihin.

Lähteet

- Bryan, M., - Venkatu, G. (2001): The Curiously Different Inflation Perspectives of Men and Women. *Economic Commentary*, November, 2001. Federal Reserve Bank of Cleveland
- Bryan, M., - Venkatu, G. (2001): The Demographics of Inflation Opinion Surveys. *Economic Commentary*, October, 2001. Federal Reserve Bank of Cleveland
- Kangassalo, P. – Takala, K. (2005): Measuring the usefulness of consumers' inflation expectations in Finland. *Statistics in transition – Journal of Polish Statistical Association*, volume 7, number 2. September 2005
- Kurri, S. (2006): Miksi toteutunut ja koettu inflaatio poikkeavat niin paljon toisistaan? *Euro & talous* 3/2006. Suomen Pankki
- Lehtinen, I. (2007): Inflaatiomittareilla on uskottavuusongelma. *Tieto&trendit* 13 (3/2007). Tilastokeskus
- Lindén, S. (2005): Quantified Perceived and Expected Inflation in the Euro Area - How Incentives Improve Consumers Inflation Forecasts. Joint European Commission – OECD workshop on international development of business and consumer tendency surveys
- Lombardelli, C. – Saleheen, J. (2003): Public expectations of UK inflation. *Bank of England Quarterly Bulletin*, Autumn 2003
- Palmqvist, S. – Strömberg, L. (2004): Households' inflation opinions – a tale of two surveys. *Economic review* 4/2004. Sveriges Riksbank
- Ranchhod, S. (2003): The relationship between inflation expectations, survey data and inflation. *Reserve Bank Bulletin*, Volume 66 No. 4, December 2003. Reserve Bank of New Zealand
- Sveriges Riksbank (2007): Households' inflation expectations. *Monetary Policy Report* 2007:3. Sveriges Riksbank
- Telasuo, C. (2007): Lapsiperheet ja elinkustannusten muutokset. *Suomalainen lapsi 2007*. Tilastokeskus, Stakes
- Tilastokeskus (2006): Kuluttajabarometri: Laatuseloste. http://www.tilastokeskus.fi/til/kbar/kbar_2006-11-15_laa_001.html

Liite 1.

Väestöryhmittäisiä eroja inflaatio-odotuksissa ja niiden tilastollista merkitsevyyttä voidaan tarkastella seuraavan regressioyhtälön avulla:

$$\pi_{i,t} = a + \sum \beta_j D_j + e_{i,t},$$

missä $\pi_{i,t}$ on yksittäisen kuluttajan i odotettu/arvioitu inflaatio periodilla t ja D_j on ryhmä dummy-muuttuja jokaiselle väestöryhmittäiselle tekijälle. Esimerkiksi yksi dummy-muuttuja on sukupuolelle ja viisi eri ikäryhmille. Tulokset on esitetty seuraavassa taulukossa. "Inflaatio-odotus" -sarakeessa esitetään estimointitulokset, kun inflaatio-odotus on selitettävä tekijä, ja vastaavasti "arvio toteutuneesta inflaatiosta" -sarakeessa arvio toteutuneesta inflaatiosta on selitettävänä tekijänä. Vakiotermi kuvaa viiteväestöryhmää: Etelä-Suomessa asuva mies, iältään 35–44-vuotias, omaa korkea-asteen koulutuksen, sosio-ekonomiselta asemaltaan ylempi toimihenkilö, asuu lapsiperheessä ja kuuluu toiseksi ylimpään tulonejäännekseen bruttotuloissa. Tämän viiteryhmän inflaatio-odotus oli vuonna 2007 vuodelle 2008 2,95 %. Arvio toteutuneesta inflaatiosta vuoden 2007 aikana oli viiteryhmällä 2,76 %. Muutoin saman taustan omaavan ryhmän mutta yksinasuvien inflaatio-odotus oli 0,26 prosenttiyksikköä pienempi kuin viiteryhmän. Ikäryhmään 15–24-vuotiaat kuuluvilla oli noin puoli prosenttiyksikköä alemmat inflaatio-odotukset vuonna 2007 kuin viiteryhmällä.

Taulukko. Kuluttajien inflaatio-odotukset (12 kk päähän) ja arvio toteutuneesta inflaatiosta vuonna 2007 väestöryhmittäin, prosenttiyksikköä

| Väestöryhmä | Inflaatio-odotus | | | Arvio toteutuneesta inflaatiosta | | |
|-----------------------------------|------------------|--------|------------------|----------------------------------|--------|------------------|
| | kerroin | t-arvo | merkitsevyystaso | kerroin | t-arvo | merkitsevyystaso |
| Vakio | 2,95 | 31,66 | 0,000 | 2,76 | 28,52 | 0,000 |
| Sukupuoli | | | | | | |
| Naiset | -0,02 | -0,50 | 0,620 | 0,09 | 1,76 | 0,079 |
| Ikä | | | | | | |
| 15-24 -vuotiaat | -0,45 | -4,13 | 0,000 | -0,14 | -1,28 | 0,202 |
| 25-34 -vuotiaat | -0,17 | -2,04 | 0,041 | -0,15 | -1,75 | 0,080 |
| 45-54 -vuotiaat | 0,01 | 0,12 | 0,902 | 0,02 | 0,31 | 0,760 |
| 55-64 -vuotiaat | 0,12 | 1,28 | 0,202 | -0,01 | -0,15 | 0,881 |
| 65-74 -vuotiaat | -0,17 | -1,27 | 0,203 | -0,18 | -1,32 | 0,186 |
| Koulutus | | | | | | |
| Perusaste | 0,07 | 0,92 | 0,356 | 0,22 | 2,87 | 0,004 |
| Keskiaste | 0,07 | 1,18 | 0,240 | 0,13 | 2,04 | 0,041 |
| Lääni | | | | | | |
| Länsi-Suomi | 0,14 | 2,71 | 0,007 | 0,17 | 3,19 | 0,001 |
| Itä-Suomi | 0,09 | 1,16 | 0,247 | 0,18 | 2,17 | 0,030 |
| Oulu | -0,08 | -0,88 | 0,381 | -0,06 | -0,67 | 0,503 |
| Lappi | 0,24 | 1,80 | 0,072 | 0,30 | 2,19 | 0,028 |
| Ahvenanmaa | -0,77 | -2,26 | 0,024 | -0,32 | -0,91 | 0,364 |
| Sosioekonominen asema | | | | | | |
| Maatalousyrittäjät | 0,03 | 0,13 | 0,894 | 0,06 | 0,29 | 0,774 |
| Muut yrittäjät | 0,18 | 1,67 | 0,095 | 0,48 | 4,28 | 0,000 |
| Alemmat toimihenkilöt | 0,05 | 0,55 | 0,582 | 0,18 | 2,08 | 0,038 |
| Työntekijät | 0,13 | 1,43 | 0,152 | 0,29 | 3,12 | 0,002 |
| Työttömät | -0,07 | -0,47 | 0,638 | 0,06 | 0,38 | 0,704 |
| Opiskelijat | -0,16 | -1,29 | 0,197 | -0,34 | -2,68 | 0,007 |
| Eläkeläiset | 0,04 | 0,34 | 0,734 | 0,14 | 1,16 | 0,246 |
| Omaa kotitaloutta hoitavat yms. | 0,18 | 1,30 | 0,194 | 0,19 | 1,26 | 0,207 |
| Kotitaloustyyppi | | | | | | |
| Yksinasuvat | -0,26 | -3,22 | 0,001 | -0,34 | -4,03 | 0,000 |
| Muut (aikuis)taloudet | -0,16 | -2,53 | 0,011 | -0,15 | -2,36 | 0,018 |
| Kotitalouden bruttulouokka | | | | | | |
| Alin tuloneljännes | 0,08 | 0,84 | 0,400 | 0,10 | 1,00 | 0,317 |
| 2. alin tuloneljännes | 0,09 | 1,32 | 0,188 | 0,08 | 1,11 | 0,268 |
| Ylin tuloneljännes | -0,08 | -1,22 | 0,224 | -0,09 | -1,33 | 0,184 |
| Tulot tuntemattomat | -0,43 | -3,62 | 0,000 | -0,39 | -3,16 | 0,002 |

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajabarometri ja omat laskelmat

Aineisto kuukausidataa vuodelta 2007. Aineiston ulkopuolelle on rajattu vastaukset, joissa inflaation arvioidaan olevan nyt tai vuoden päästä enemmän kuin +15 % tai vähemmän kuin -15 %.